

Jordi Arbonès, per a qui no hi ha distància

Després de més de vint-i-sis anys a l'Argentina, Jordi Arbonès torna a ser, per unes setmanes, a Barcelona. Aquests dies és difícil trobar-lo a casa un sol moment; multiplica les hores i els minuts per restablir el contacte amb la seva terra: els vells amics, els escriptors, els llibres, els pobles, les ciutats, tot això ha de cabre en aquesta escapada llarga, que resultarà curta, per a estar entre nosaltres.

L'Arbonès és conegut per molts lectors catalans perquè és un dels traductors més sòlids del país. Gràcies a ell ens ha arribat una part molt important de la novel·lística nord-americana d'aquest segle i també algunes peces de teatre. Les seves versions són sempre una garantia de bon català literari, que ens fa llegir de gust. Potser per això resulta sorprenent que passi la seva vida en un país tan llunyà i tan diferent del nostre.

La clau de la seva permanència en la nostra cultura és molt més enllà que en la qualitat d'un bon professional; és un fet d'idees. Es tracta d'un home d'una fidelitat catalana tan ben arrelada i tan robusta com una alzina. I aquí potser convé remarcar que en aquesta posició de l'Arbonès no hi intervé la nostàlgia ni cap motivació romàntica d'emigrat; hi intervé una convicció ben argumentada per tota una joventut en lluita per la supervivència dels Països Catalans i hi intervé una personalitat sense vacil·lacions. No tan sols no ha deixat reposar el seu catalanisme en els sentiments tendres i tòpics dels immigrants diguem-ne clàssics, sinó que els ha rebutjats activament, des de la seva feina tenaç a l'Obra Cultural Catalana de Buenos Aires, de la qual ha procurat servir-se per a servir-nos, és a dir, per a difondre una imatge actual i universal de la catalanitat. ✕

«Vam organitzar classes d'idiomes el sentit de les quals era poder fer català»

Pregunta. Com t'ho has fet per a mantenir una catalanitat absolutament vigent al llarg d'aquests vint-i-sis anys d'estada a l'Argentina?

Resposta. Bé, potser caldrà començar explicant a quina actitud havia arribat en el moment que vaig marxar. Cap a l'any cinquanta-dos, quan tot just jo havia acabat el servei militar, em vaig començar de connectar amb diversa gent per a veure de fer alguna cosa per a mantenir la cultura catalana contra aquell estat de prohibició. Amb aquesta intenció, un grup ens vam fer socis de la Penya Cultural Barcelonesa, que encara és instal·lada al carrer de Sant Pere Més Baix. Es tractava d'introduir la catalanització en centres i institucions que ja existien. Vaig triar aquesta perquè jo era del barri de Santa Caterina, del carrer de Cortines, que ara és un carrer tristíssim perquè moltes cases són deshabitades pel seu estat ruïnós. En el grup érem Juli Albadalejo, que ja és mort, Francesc Saura, Ramon Botines, Albert Albert, Joan Agut i algun altre.

P. Amb quina tàctica dúieu a terme la vostra infiltració?

R. Vam entrar a la comissió

Jordi Arbonès, traductor, viu a l'Argentina i ara ha visitat el seu país

de cultura, que era presidida pel senyor Marià Altimitres. Ens vam fer càrrec de la biblioteca amb el propòsit d'anar recomanant la lectura de llibres en català. Després vam organitzar classes d'idiomes el sentit de les quals era fer català d'una manera dissimulada, perquè els exercicis consistien a fer traduccions de les llengües que s'ensenyaven al català. En Max Cahner ensenyava l'alemany, en Josep Tey feia francès i jo feia l'anglès. Ens venien a classe unes deu o dotze persones, joves la majoria. Com que a la Penya també hi havia una secció de teatre, nosaltres hi vam entrar per endegar-hi un grup experimental, que dirigí en Ricard Salvat. La primera obra que vam muntar va ser *L'home que va néixer per a morir penjat*, de Richard Hughes, que és la primera cosa que jo vaig traduir.

M'explica que més endavant van organitzar una I Setmana de la Cultura, amb la intenció d'anar-ne fent més. Consistia en un concurs literari, un concurs de representació teatral, una exposició de pintura i una exposició de fotografia. Aleshores, cada vespre hi havia d'haver una conferència sobre cadascun d'aquests temes. «És clar, la setmana només va durar fins dijous», diu l'Arbonès, «perquè a algú se li va acudir de fer-ne sortir una nota a la premsa i això va aixecar la llebre a la policia, perquè hi havia conferenciant tan perillosos com Carles Riba, Cirici Pellicer, Joan Triadú, Jordi Sarsanedas. Aquell dijous tocava a en Riba i ja no va poder parlar. Ens vam fer els innocents i la cosa no va passar d'una amonestació policíaca».

«Vaig començar com a corrector de proves i revisor de traduccions»

P. I per què se't va acudir de

marxar cap a l'Argentina?

R. Perquè la meua promesa i els seus pares hi havien anat a viure l'any cinquanta-tres. Jo hi vaig anar el cinquanta-sis, per a casar-m'hi, pel civil, ja que si m'hi hagués casat per poders des d'aquí ho hauria hagut de fer per l'Església i això per a mi era una qüestió de principis. Allà vaig començar treballant en unes oficines. Després vaig entrar en contacte amb en Joan Merli, que era allà exiliat. Ell tenia l'editorial Poseidon, que editava llibres d'art, però els llibres d'art no anaven bé i va decidir de transformar la cosa i va dedicar-se a editar novel·la policíaca, sobre tot americana. Jo vaig entrar-hi com a corrector de proves i revisor de traduccions.

P. Quina mena de formació d'anglès havies fet?

R. Jo no havia fet res més que l'escola primària. Després, tot treballant de noi d'encàrrecs i, més tard, de noi de magatzem i d'oficinista, vaig estudiar el comerç i, amb un professor particular, una mica d'anglès. Però l'anglès el vaig aprendre sobretot llegint literatura nord-americana: Hemingway, Faulkner, Steinbeck i tots els qui en aquell moment sonaven. Aquí aquests autors o estaven prohibits o no es trobaven, però jo els treia en préstec de la United States Information Service, que era una biblioteca d'una xarxa internacional americana, molt eficient, que hi havia a Barcelona. I al mateix temps aprenia català amb el mestre Antoni Jaume. Tot això m'anava atansant a la literatura i em vaig anar dedicant a la crítica i també a la pràctica literària. Precisament el premi literari de la Penya Cultural Barcelona el vaig guanyar jo. A més a més, l'any cinquanta-cinc me'n vaig anar a Londres amb la intenció de quedar-m'hi fins que arribés el moment d'anar-me'n cap a l'Argentina i de perfeccionar l'anglès.

P. I l'ofici de traductor literari com et va arribar?

R. Després d'aquella editorial, vaig treballar en altres feines, com la de corredor de comerç i la de gerent comercial d'una empresa de Mendoza. Però allò no em convenia. Vaig deixar-ho per tornar a la correcció de proves en una revista mèdica que sortia tres dies la setmana. Això em va permetre de conèixer per dins tota la feina d'impremta. Però, és clar, aquest treball de tres dies la setmana no era suficient per a viure'n i se'm va acudir de demanar traduccions a l'editorial Aymà. Com a carta de presentació vaig fer servir unes traduccions de teatre que jo havia fet per al quadre escènic del Casal de Catalunya de Buenos Aires. Una d'elles era *Del pont estant*, de l'Arthur Miller; l'altra, *Un tramvia anomenat desig*, de Tennessee Williams, que ara em publicaran els «Quaderns de Teatre» de l'Institut del Teatre, i *La gata damunt del terrat*.

P. I com va anar aquest primer contacte?

R. En Joan Oliver va quedar satisfet, i fins i tot va dir que *Del pont estant* ni feia olor de traducció. De manera que em va començar a donar feina. El primer que vaig fer va ser *Les palmeres salvatges* de Faulkner, que encara no s'ha publicat. Després va venir *Per qui toquen les campanes*, de Hemingway, el *Tròpic de Càncer* i el *Tròpic de Capricorn*, de Henry Miller, i del mateix autor *Primavera negra*, *El temps dels assassins* i *Els llibres en la meua vida*, aquest darrer també sense publicar, encara. En acabat d'això vaig fer *El delator*, de Liam O'Flaerty; *Allò que el vent s'endugué*, de Margaret Mitchell; *El so i la furia*, de Faulkner; *L'amant de Lady Chatterley*, de D. H. Lawrence; *Escales cap al foc* i *Afrodisiac*, de l'Anaïs Nin; i *Clea*, de Lawrence Durrell. Per a la 62 vaig fer *La personalitat neuròtica del nostre temps*, de Karen Horney. Hi ha algunes traduccions que han quedat perdudes, com és ara *Washington D.C.*, de Gore

Vidal, que vaig fer per a Llibres de Sinera, i aquesta editorial va desaparèixer abans d'editar-lo. Hi ha encara dues coses petites més de Miller: *Reunió a Barcelona* i *Pintar és tornar a estimar*, que segurament no es publicaran mai.

P. Però a més de les traduccions, tu també tens obra teva.

R. Sí, vaig fer aquell llibret que es deia *Teatre català de postguerra i Pedrolo contra els límits*. Després tinc *Salvat Papasseit. L'home i el poeta*, que em van premiar als jocs florals de l'exili a Veneçuela, i també un parell de treballs preliminars de *Pedrolo contra els límits*, que són una introducció a les novel·les curtes d'aquest autor, i un altre treball sobre els *Anònims*. És clar, també hi ha una colla de pròlegs a diverses de les meves traduccions que potser es podrien publicar aplegats en un llibre.

«Actualment estic fent "La fira de vanitats" de Thackeray»

P. Hi ha alguna traducció prevista per a un futur més o menys immediat?

R. Actualment estic fent *La fira de vanitats*, de Thackeray, i tinc en cartera *La taronja mecànica*, d'Anthony Burgess.

P. Tu que t'has dedicat tant a observar la literatura estrangera i tens l'avantatge de poder veure la catalana des de prou distància del nostre *smoke* cultural, quin efecte et fa la nostra?

R. Jo no ho veig pas tan malament com diuen alguns. Nosaltres tenim el defecte de creure que tot allò que és nostre és inferior, fins que no ens ho alaben els altres. En novel·la jo veig que s'ha guanyat molt. Hi ha novel·les d'un cert pes i gent jove que escriu i que fa coses d'actualitat. De genis no en surten cada dia enlloc.

Joan Rendé i Masdén